

Għaqda ta'l-Muzika
San Gejjanu Hamrau
Festa 2010

San Gejtanu f'Bejrut

Ftit jiem wara l-festa ta' San Gejtanu tal-2008, kont Bejrut il-Lebanon nattendi għal konferenza flimkien ma' Dr. Simon Mercieca mill-Universitāt ta' Malta. Waqt mixja li konna qegħdin nagħmlu fiċ-ċentru ta' dik il-belt sabiha u li ma tirrifletti xejn iż-żminijiet l-imqanqla li kienet u għadha għaddejja minnhom, sibna ruhna fit-triq l-ewlenja li isimha 'Il-Hamra' mimlija hajja u attivitajiet kummerjali.

Id-diskors waqa' fuq il-Hamrun minħabba x-xebħ fl-isem. Jiena dejjem ngħarrex biex nara nsibx xi tarf ġdid tal-origini ta' isem il-Hamrun. Naturalment ma tistax issemmi dan l-isem u ma jgħaddix minn mohħok isem il-qaddis patrun tagħna San Gejtanu. Kelma ġġib lil ohra u Dr. Mercieca qall li waqt ir-riċerki tiegħu Itaq'a ma' priedka bil-Malti dwar dan il-qaddis li kienet saret minn seminarista żagħżugħ Fortunato Panzavecchia [1796 - 1855] ġewwa l-knisja ta' San Pawl il-Belt Valletta. M'hemm x ghafnejn nħid jiena mill-ewwel tlabtu jagħtini aktar tagħrif dwar dan. Ta' habib tieghi li hu weghedni li la nerġġlu lura Malta jagħtini studju minn tiegħu ghall-Għaqda tagħna. Komplejnejha nduru u dak in-nhar id-diskors waqaf hemm.

Din is-sena meta s-segretarju Anselm Sciberras talabni nikteb fil-ktieb tal-festa reġġhet feġġet f'mohhi dik id-diskursata u kkuntattjat lil Dr. Mercieca biex infakkru f'dik il-wiegħda. Lanqas ilhaqt lissintlu kelma li ma qabilx li jaġħtini dak l-artiklu li lili dan jolqotni hafna, sew minħabba l-fatt li jaġhti tagħrif dwar il-qima lejn dan il-qaddis u sew ghaliex jiena bħala ghalliem tal-Malti u tal-Għarbi, il-hin kollu nara x'nista' nsib dwar ġviluppi tal-ilsien il-Malti tul is-snini li għaddew.

Fortunato Panzavecchia kellu hafna għal qalbu l-Malti li fi żmienu la kellu alfabet u lanqas regoli fissi fuq'iex jimxi. Sena wara li nhatar Direttur tal-iskejjel primarji fl-1845 huwa hareġ b'sistema ortografika fil-ktieb tiegħu 'Grammatica della Lingua Maltese' bażata fuq dik ta' Mikiel Anton Vassalli. Imma l-aktar li jolqotni lili huwa l-istil ta' kitba li uža fil-priedka tiegħu ghaliex dan jaġħti hjiel ta' kif kien mitkellem il-Malti fl-ewwel nofs is-seklu dsatax. Hemm hafna fuq'iex wieħed jikkumenta dwar l-istil ta' kitba meta jaqra l-priedka, bhal l-użu ta' vokabbularju Taljan li jirrifletti l-klassi soċċali li ghaliha kienet preparata l-priedka, fil-waqt li dan sar fuq sisien semitiċi li fuqu kien u għadu msejjes il-Malti. Insibu konsonanti li fit-Taljan ma jinsabux, bħall-'għi' traskritta 'gh'; ix-'x', 'sci'; il-'għi', 'gi' etc.

Jispikka l-użu tal-artiklu definitiv li kien għadu ma kienx stabbilit fil-kitba kif nafuh illum. Insibuh miktub f'diversi modi: maqtugħ għalih, separat minn mal-kelma e.g. 'il-kelmit'; quddiem kliem li jibdew b'konsonanti xemxin jieħu l-istess konsonanti u jinhemeż mal-kelma e.g. 'izzmien'; b'apostrofi e.g. 'L'imħabba'; separat minn mal-kelma b'sing kif nafuh illum: e.g. 'fil-kelmit'. Hemm afna aktar x'jingħad u x'wieħed johrog minn studju fuq din il-priedka iż-żda għalissa se nhalli l-qarrej f'idejn il-habib tiegħi Dr. Simon Mercieca u nhaliha jaġħtina dak it-tagħrif tassew intessanti sabiħ li ġabar.

F.X. Cassar

Dr. Simon Mercieca u jien f'Bejrut Settembru 2008

Iż-żelu tal-Patrijarka San Gejtanu - Priedka bil-Malti tal-1812 mill-Kanonku Fortunato Panzavecchia

Dr. Simon Mercieca

F'dan l-istudju, nixtieq nagħti harsa qasira lejn priedka bil-Malti li kienet saret minn qassis li għandu importanza kbira f'dik li hija storja ta' Malta. Dan il-qassis li ismu kien Dun Fortunato Panzavecchia għamel din il-priedka meta kien għadu biss sittax-il sena. Dan ifisser li kien għadu lanqas sar qassis iżda biss seminarista. Ta' seminarista kien ġa ha l-pussess bhala kanonku tal-knisja tal-Isla wara li missieru kien waqqafu kanonikat f'belt twelidu. F'dan il-perjodu, wieħed seta' jsir kanonku indipendenti mis-sacerdozju ghax dan kien titlu li seta' jiġi okkupat minn kwalunkwe persuna li tkun hadet it-torsura, jiġifieri kienet dahlet is-seminarju jew aċċettat li tiġi taht il-ġurisdizzjoni tal-isqof u jkun ċelibi. Fuq kollo, il-persuna riedet ikollha beneficiċċu jew propjetà li l-familja tkun tat-lil knisja biex jitwaqqaf il-kanonikat.

Fortunato Panzavecchia
(1796 - 1855)

Il-Kanonku Fortunato Panzavecchia twieled gewwa l-Isla, nhar San Mikiel, jiġifieri, fid-29 ta' Settembru 1796. Il-karatru tiegħu kellu jirrifletti hafna l-qaddis tal-ġurnata li twieled fi. Kien bniedem li se jiġgieled hafna kemm favur il-Malti kif ukoll favur l-emancipazzjoni tal-haddiem. Biss, kif turi din il-priedka li saret f'gieh San Gejtanu, dan is-sacerdot kien bniedem ta' spiritwalità kbira li hădem u rsista ghall-qdusija tal-kleru ta' żmien. Illum forsi kien ikun meqjus li jogħġod fuq in-naha x-xellugija tal-ispektrum politiku. Żgur li l-hidma tiegħu tat-kontribut lill-politika Maltija. Kien viċin hafna ta' Mikiel Anton Vassalli waqt li persuna li tiġi minnu, jiġifieri Mons. Ignazio Panzavecchia (1855-1925) waqqaf l-Partit *Unione Patriotica Maltese*. Dan il-partit ikun l-akbar partit f'Malta meta saru l-ewwel elezzjonijiet taht il-kostituzzjoni tas-self government tal-1921. Il-familja li kien ġej minnha dan il-bniedem kienet miftuha ghall-isfidi tal-hajja. Ga' bhala tifel, Fortunato żamm kuntatt mad-dinja u kiēn miftuh għat-tagħlim. Kif spjegajt, il-familja tiegħu kienet habiba ta' Mikiel Anton Vassalli. L-istess Panzavecchia qies lil Vassalli bhala raġel gharef u li kien jaf il-Għarbi tajjeb. Mexa fuq il-passi ta' Vassalli u bħalu, Panzavecchia tgħallem il-Għarbi u qaleb siltiet mill-Bibbja għall-Malti. Il-ħbiberija ta' Panzavecchia mal-familja ta' Vassalli baqghet anke wara l-mewt tal-istess Vassalli. Kien għand wieħed minn ulied Vassalli, Gabriel, li Panzavecchia ppubblika il-ktieb tiegħu, *Breve Storia di Malta dai Tempi più Remoti fino all'Amministrazione del Governatore Sir Patrick Stuart scritta in Maltese colla Traduzione Italiana - Per uso delle Scuole*.

Panzavecchia kien persuna li jaf jgħanni u anke jidher li kien jaf il-mužika tajjeb. Kien idoqq il-kitarra li kienet takkumpanjah waqt li jkun mitfugħ jgħanni. Xi taqbiliet tiegħu gew registrati minnu stess. Fuq kollo, Panzavecchia kien ġabar kollezzjoni kbira ta' dokumenti, ipprova jagħmel enciklopedija u anke kien iżomm djarju dēttaljat ta' dak li kien jagħmel. Kien f'dan il-kuntest, li żamm ukoll kopja ta' xi priedki li kien għamel bil-Malti. Dawn id-dokumenti kollha ta' Panzavecchia gew mogħiġja mill-qarib tiegħu, Mons Ignazio Panzavecchia, lill-Knisja Maltija. Illum jinsabu miżumma fl-arkivju tal-Mużew tal-Kattidral gewwa l-Imdina. F'dan l-arkivju tinsab din il-priedka li l-Kanonku Fortunato Panzavecchia kien għamel f'gieħ San Gejtanu fl-1812.

Għamel l-ewwel priedka tiegħu bil-Malti fl-1811 fil-monasteru ta' San Benedittu ta' Santa Skolastika fil-Birgu fl-ewwel jum tal-karnival meta kien għadu seminarista jew kif kieni jissejhu bit-taljan 'abate'. Fl-istess żmien, jiġifieri fit-tielet jum tal-Karnival, għamel priedka oħra, din id-darba fil-monasteru ta' Santa Margerita, Bormla. Dawn iż-żewġ priedki kienu transkrittji u merfugħha mal-karti ta' Panzavecchia. Kien fis-sena ta' wara, jiġifieri fl-1812, li huwa hejja priedka oħra bil-Malti u din ukoll għadha tinsab fl-hekk imsejjah *Fondo Panzavecchia* tal-Arkivju tal-Kattidral tal-Imdina. Din il-priedka f'gieħ San Gejtanu kien għamilha fl-31 ta' Lulju gewwa l-Knisja ta' San Pawl Nawfragu l-Belt fl-okkażjoni taċ-ċelebrazzjoni tal-festa ta' San Gejtanu f'din il-parroċċa. Din il-priedka ġiet reċitata fit-tielet u l-ahħar jum tan-Novena. Wieħed għandu jkun jaf li l-festa ta' San Gejtanu fis-seklu tmintax kienet tkun ċelebrata bil-kbir gewwa San Pawl Nawfragu fil-Belt. F'din il-knisja kienet lieta l-festi l-ewlenin tul is-sena, dik tan-nawfraġu ta' San Pawl li kienet, kif għadha, preseduta mill-Isqof tad-djōcesi; il-konverżjoni ta' San Pawl u ta' San

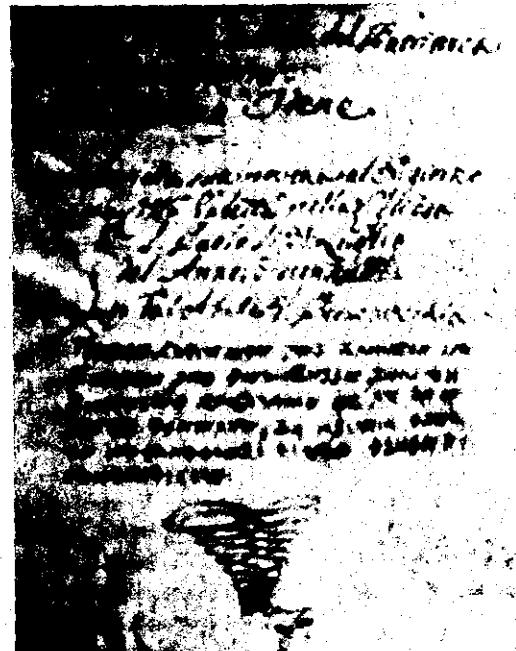
Gejtanu. Ghal dawn it-tnejn tal-ahhar kien jattendi għalihom u jippresedi l-Inkwizitur. Din il-priedka ġgib in-numru Pan 89 u tinsab fil-folji minn 117r sa 122v. Saret għal udjenza edukata żgur fil-lingwa Taljana u għaliha jidher li kienu attendew numru sew ta' Ekleżjastiċi. Panzavecchia jidher li ried jilhaq din l-udjenza edukata u partikolari f'din il-priedka bil-Malti f'għieb San Gejtanu.

L-ewwel haġa li tolqot f'din il-priedka hija l-età tal-Kanonku Fortunato Panzavecchia li kien għad kellu biss sittax-il sena meta tela' fuq il-pulptu ta' San Pawl il-belt biex jippriedka. Probabbilment din kienet l-ewwel priedka li għamel fi knisja li kienet meqjusa bħala waħda mill-aktar importanti tad-djōcesi. Dan il-fatt jurina li l-knisja kienet qiegħda tagħti spazju u tħarrig b'saħħtu lil dawk iż-żgħażaq li jkunu fil-kors tas-seminarju u juru talent. Kontra d-drawwa li hemm illum, is-seminaristi kienu jkunu mheġġin jagħmlu l-priedki, anke dawk konnessi ma' festi importanti minkejja li ma kinux għadhom qaddsu. Immaġina llum tghid tfajjal ta' sittax-il sena jitla' fuq pulptu u jippriedka lin-nies. Kien ta' din l-età li Panzavecchia beda jagħmel il-priedki tiegħu u jafronta l-ġemgħa ta' fidili u jagħmel priedka li fiha kien mistenni li jżomm l-udjenza attenta. Wieħed ried ikollu kontenut kif ukoll retorika tajba, talenti li Panzavecchia ma kienx nieqes minnhom.

Dan ifisser, li Panzavecchia ga fl-età hekk żagħżugħa dahal fid-dinja tal-predikaturi l-aktar importanti u mfittixiñ ta' żmien. Fosthom kien hemm Don Salvatore Quiglio, Dun Vincenz Cachia li dik il-habta kien l-arċipriet tal-Isla, u Dun Pietro Mallia. Quiglio kien wieħed mill-ghalliema ta' Panzavecchia waqt li Cachia kien segwiegħ fil-vokazzjoni saċċerdotali tiegħu u eventwalment lahaq anke vigarju ġenerali tad-djōcesi. Huwa ma daħalx f'din id-dinja b'ghajnejh magħluqa. Kien attent hafna biex jitħallek mingħand predikaturi tajbin ta' żmien. L-expert Malti fuq Panzavecchia, David Agius Muscat, juri li Panzavecchia kelli fil-pussess tiegħu priedki tas-surmastrijet tiegħu bħal ma kienu dawk minn Dun Salvatore Quiglio. Kien ukoll mogħti priedki minn parrinuh, il-qassis Dun Giuseppe Ciantar. Dan Ciantar kien l-aktar persuna f'Malta li kien ta' sapport lil Vassalli fil-pubblikazzjoni tax-xogħlijiet tiegħu. Fuq kollo, Panzavecchia kien ha pariri mingħand Luigi Rigord (1737-1823) li kien persuna magħrufa kemm kelli l-kelma hafifa bil-Malti barra li kien anke jaf iqabel u anke kiteb poeżiji bil-Malti. Skond Rigord, il-predikatur kelli joqgħod b'seba' ghajnejn fil-ghażla tal-hoss tal-kliem meta jippriedka bil-Malti. Għal Rigord, iktar ma l-kelma kien ikollha hsejjes b'saħħithom, iktar il-priedka toħrog qawwija, speċjalment meta tkun qorbot lejn it-tmiem. L-istil ta' Panzavecchia isegwi l-mudell tal-priedki li wieħed jassocja maż-żminijiet godda tas-seklu dsatax. Kif wieħed jistenna, kien fihom hafna kliem bit-Taljan. It-titlu tal-priedka huwa bit-Taljan anke jekk il-kontenut kien bil-Malti. Hu jagħmel anke użu minn pseudo-alfabet Grieg waqt li r-referenzi għal frażiżiet bil-Latin ma jonqsux anke jekk kienu limitati hafna. Barra li Panzavecchia kien jippriedka bil-Malti, kien ukoll jaf jippriedka tajjeb bit-Taljan.

Biss ma kienx kuntent mill-mod kif kienu qegħdin isiru l-priedki fi żmien. Hass li l-istil użat ma kienx wieħed tajjeb u maqtugħ mir-realtà taż-żmien. Għalhekk ha l-interess biex jikteb ktieb zgħir ta' erbgħa u għoxrin paġġa ta' kif qassis għandu jippriedka. Jidher li kitbu ghall-użu personali iż-żda wieħed ma jesklidix, li kelli xi ħsieb biex jippubblifikah. Il-karatteristika ta' dan il-bniedem kienet li hu dejjem fittex li jgħallek. Dan il-ktieb ta' kif wieħed għandu jippriedka kien kitbu fl-1813, jiġifieri fil-perjodu li hu kien għadu ma lahaqx qassis u kelli biss sittax-il sena.

Barra minn hekk, Panzavecchia kien wieħed minn dawk li studja l-Għarbi. Kien kontra l-użu tal-Latin fil-priedki tiegħu. Fil-fatt huwa elimina l-użu tal-Latin mill-priedka u użah biss meta jikkwota mill-Bibbia u s-Santi Padri kif kien obbligat li jagħmel f'dak il-perjodu. Però huwa ma jaġħix sentenzi shah ta' diskors bil-Latin, kif kien isir qabel. In fatti, anke meta juža kliem ta' derivazzjoni taljana kien jipprova juža kliem li kien eqreb lejn ilsien il-poplu. Fuq kollo, kien jaqbel li wieħed għandu jikkwota mill-poeżiża waqt il-priedki u jekk ikun jaf, għandu jqabel ukoll. Ta' din il-fehma kienu predikaturi ohra magħrufa bħal Dun Pietro Mallia u Dun Salvatore Quiglio. Dun Pietro Mallia kien wieħed minn tal-ewwel li iejn is-sena 1813 beda jneħhi għal kollo frażiżiet bil-Latin mill-priedki tiegħu.

Ritratt tal-qoxra tal-manuskritt li jinsab fl-arkivji l-Imdina

Fuq kollox, il-priedki ta' Panzavecchia għandhom valur storiku, lingwistiku u anke spiritwali. Il-kontenut ta' din il-priedka fuq San Gejtanu, per eżempju, għadu attwali għal żmienna. Mal-valur storiku, wieħed irid iż-żid il-letterarju tagħhom. L-ewwelnett, skond studju importanti dwar Panzavecchia ta' David Agius Muscat, joħroġ ċar li dan il-qassis kien iqis li l-persuna kekkha tkun preparata sew biex tagħmel priedka. Ma kienx aċċettabli għaliex li wieħed jitla' fuq pulptu u jibda jitkellem mingħajr ma jkun għamel il-preparazzjoni meħtieġa. Imma l-preparazzjoni waħidha ma kinetx bizzżejjed. Kien hemm bżonn ta' struttura pedagoġika tajba. Hu għaraf li s-seminaristi ta' żmienu kienu neqsin minn preparazzjoni tajba speċjalment, fil-gharfien tal-lingwa Maltija. Panzavecchia kien minn tal-ewwel li nduna li din il-lingwa kienet se tibda tkun strument importanti f'dik li hija hidma pastorali tal-qassisin.

Hu għaraf li l-istil li bih kien qiegħed ikun magħmul bih il-priedki ma kienx għadu aktar effettiv għaż-żminijiet il-ġoddha li Malta bdiet għaddejja minnhom speċjalment wara l-wasla tal-Inglizi f'pajjiżna. Wieħed irid jiftakar, li hafna mill-qassisin li kienu magħrufa bhala predikaturi, kienu hadu t-tagħlim tagħhom fi żminijiet ohra. Huwa kien il-prodott tal-ahhar snin tal-perjodu tal-hakma tal-kavallieri f'pajjiżna. Fl-1798, dan iż-żmien gie fi tmiemu u miegħu wkoll ġew fi tmiemhom id-drawwiet u l-użanzi ta' tagħlim ta' żmien il-kavallieri. Malta, flimkien mal-bqija tad-dinja, kienet dħlet fi żminijiet godda marbuta mas-seklu dsatax. Panzavecchia kellu l-viżjoni li jagħraf li kien beda żmien ġdid u li dan kien qiegħed jitlob mis-saċerdot stil ġdid kif wieħed iwassal il-messaġġ Nisrani permezz tal-mod kif jippriedka.

L-ewwelnett Panzavecchia kien qies li l-qassisin kellhom jaġġornaw ruħhom u jibdew jużaw kotba moderni għall-priedki. Permezz tal-qari ta' dawn il-kotba, wieħed seta' jibni priedka tajba. It-tieni, il-qassis kellu jkun miftuh għad-din ja u jkun jaf x'inhu għaddej fi żmienu. Għalhekk kellu bżonn jibda jaqra l-gazzetti, strumenti ġodda ghall-pajjiżna li ma kinux jeżistu qabel u bdew dieħla fi żmien l-Inglizi. Fuq kollox, Panzavecchia jinsisti li l-qassis ma kellux jillimita ruħu biss ghall-gazzetti lokali, li dik il-habta kienet biss waħda, jiġifieri, il-gazzetta tal-gvern, iż-żda ukoll jaqra gazzetti barranin. It-tielet, il-qassisin kellhom josservaw priedki ta' predikaturi oħrajn ha jitgħallmu minnhom u jekk jirnexx il-halli minn stampati jew manuskritti, iż-żommu jew jaġħmlu kopja tagħhom.

Dan l-istil kien jitlob ukoll filosofija ġidida. F'dan il-perjodu fl-Italja beda jiġi żviluppat stil ġdid ta' priedkar speċjalment ghall-priedki magħmulu fil-festi tal-qaddisin. Issa il-predikatur kien qiegħed ikun mitlub minnu biex joħroġ kemm jista' jkun il-qdusija tal-qaddis kontra l-atti eroċċi li l-qaddis kien ikun wettaq u li kienu jikkostitwixxu l-baži tal-priedki ta' qabel. Xi drabi kien ikun hemm anke esägerazzjonijiet storiċi għaliex fl-atti eroċċi kienu jiddah lu stejjjer ta' fantaxjenza dwar il-qaddis, jiġifieri diskorsi fuq mirakli kbar li kienu attribwi li l-ikom u jkunu nieqsa mill-verità storika. Issa l-emfasi kellu jkun fuq il-qdusija li kellha tkun imfahħra billi tiġi kontinwament imqabbla mal-qdusija ta' Kristu.

Dak li Panzavecchia kien jgħid, jipprattikah u johorġu ċar hafna mill-priedka li għamel f'gieħ San Gejtanu. Hu spira ruħu għal din il-priedka mit-testment il-qadim, jiġifieri mis-Salm 68 (69) 10 fejn jingħad li 'ż-żelu għal darek kielni'. Għalhekk, Panzavecchia jitkellem f'din il-priedka fuq iż-żelu jew heġġa li n-nisrani għandu wkoll ikollu u dan għandu jkun bħaż-żelu li San Gejtanu kellu lejn Kristu. Il-priedka tiegħi iddur fuq dan il-kunċett taż-żelu. In-nisrani għandu jużà ż-żelu jew ahjar il-heġġa bhala l-ghoddha tal-korrezzjoni. Fi kliem iehor, aktar milli jgħajjar jew jirrimprovera jew jikkritika fil-pubbliku lil dak jew dawk li waqgħu fl-iż-żball, in-nisrani għandu jagħmel ghemejjel tajba li permezz tagħhom iwassal ghall-konverżjoni. Panzavecchia juri wkoll li kien jaf bil-kurrenti filosofici u politici ta' żmienu. L-Illuminiżmu (jew kif inhu magħruf bl-Ingliz l-'Enlightenment') kien il-muviment politiku u filosofiku li ddomina l-Ewropa f'dan il-perjodu u li l-impatt tiegħi għadu jinhass sa' żmien. Kien muviment anti-Kristjan jew ahjar kontra l-Knisja Kattolika. Panzavecchia ma jibżax jagħmel riferenzi diretti għal dan il-hsieb il-ġdid u juri li bhala kunċett, l-Illuminiżmu huwa espressjoni Kristjana. Din hija kelma li tfisser dawl u Panzavecchia juri li n-nisrani, bhal San Gejtanu għandu jkun dawl li jmexxi lill-ohrajn bl-eżempji tal-imhabba u l-karită tiegħi. Biex jasal għal dawn il-hsibijiet, Panzavecchia jagħmel użu wkoll minn frażiżiet mit-testment il-ġdid, b'mod partikolari mill-ittra ta' San Ġakbu u ta' San Pawl lil Timotju u mill-Evangelu ta' San Mattew. Hu jużà wkoll tagħlim minn Santu Wistin biex jibni l-introduzzjoni ta' din il-priedka. Panzavecchia għamel użu wkoll f'dan il-manuskritt minn alfabet sigriet li huwa kien għamel biex jikteb noti li ma xtaqx li haddieħor ikun jista' jaqrahom. Dawn in-noti għad iridu jiġu decifrati.

Hu jqassam il-priedka fi tnejn u jitkellem dwar iż-żelu fost il-kleru u żelu fost il-fidili. Minkejja l-eti tiegħi, tħalli ta' sittax-il sena, huwa juri kuraġġ kbir meta jitkellem dwar il-bżonn tal-qdusija fil-kleru ta' żmien u juri ċar li mhux kulhadd kien qiegħed jieħu s-saċerdozju bis-serjetà gewwa Malta f'dak il-perjodu. Hu tkellem dwar il-laxkezza li kien hemm fil-kleru fi żmien San Gejtanu, inkluż dik sesswali. Jidher ċar mill-mod li bih tkellem, li kien qiegħed jagħmel paralleliżmu ta' żmien San Gejtanu u dak li kien qiegħed isehħi fi żmienu.

F'Għalhekk jitkellem dwar il-bżonn ta' konverżjoni ta' dawk li qabdu t-triq il-ħażina, biex fuq l-eżempju ta' San Gejtanu jerġġi jsiru qassisin li jagħtu eżempju taż-żelu Kristjan. Fil-priedka tiegħu juri li kellu għal qalbu l-batut u l-fqir u li qassis kellu jkun it-tarka tad-dghajnej u ta' dawk li ma għandhom lil hadd min jaqbez għalihom. Imbagħad jghaddi biex jitkellem fuq iż-żelu fost il-fidili.

F'din il-priedka, Panzavecchia jħolli l-unur ta' San Gejtanu u sejjahlu Patrijarka. Dak kien titlu kbir fil-knisja, normalment mogħti lil San Ġużepp jew lill-patrijarki tat-testament l-antik, fosthom Abraham, Iżakk u Ĝakobb li jfisser li hu 'missier' jew ahjar il-'pater familias' ta' poplu shi. L-użu ta' dan it-titlu żgur li ġie meħud mill-imdell ta' San Duminku ta' Gusman, li hu wkoll mogħti t-titlu ta' patrijarka ghaliex waqqaf Ordni reliġjuż tad-Dumnikani. Nahseb li hu dan il-fatt li San Gejtanu ġie mogħti dan it-titlu talli kien waqqaf huwa ukoll ordni reliġjuż, dak tat-Teatini, u għalhekk ġustament meqjus minn Fortunato Panzavecchia bhala il-'pater familias' ta' din il-kommunità reliġjuża. Fuq kollo, dan wassal biex Panzavecchia juža l-kelma reliġjon biex ifisser ordni reliġjuż. Illum, din il-kelma ma għadx għandha din it-tifsira iżda l-użu ta' din il-kelma turi l-influwenza tal-kavallieri fuq il-lingwa fi żmien Panzavecchia ghaliex l-ordni reliġjuż tagħhom, jiġifieri dak ta' San Ģwann, kien magħruf f'Malta, bhala ir-Religjon'. Għalhekk, Panzavecchia isejjah l-Ordnijiet reliġjużi bhala reliġjon.

Fuq kollo, fil-kitba tiegħu tal-Malti, Panzavecchia ma jsegwix l-alfabet ta' Vassalli. Meta wieħed iħares lejn l-alfabet użat minn Panzavecchia, ma jsibx fih ittri b'sinjalji diakritici partikolari (jew: ahjar 'strambi') iżda ittri li jinsabu kollha fl-alfabet Taljan. Infatti, dan il-principju jibqa' ma' Panzavecchia anke meta jagħmel l-alfabet tiegħu li jibni esklusivament fuq ittri Latini waqt li warrab kull hsieb ta' Malti safi, jiġifieri Malti li kellu fih kliem kemm jista' jkun semitiċi jiġifieri ġejjin mill-Għarbi. Għaliex il-kliem li kien dahal mit-Taljan kienu parti mil-lingwa Maltija.

Din il-priedka li qed tigi stampata għall-ewwel darba f'dan il-ktieb, turi biċ-ċar it-talenti kbar ta' dan il-qassis. Kien pijunier tal-lingwa Maltija u emmen bis-shiħi fiha bhala strument ta' tagħlim tal-poplu. Tul hajtu kollha, il-karattru ta' Panzavecchia baqa' l-istess bhal dak ta' din il-priedka. Il-principji tiegħu kienu inflessibbi. Iż-żelu jew il-heġġa Kristjana kienet it-torċa li tmexxhi tul hajtu. Baqa' jemmen bis-shiħi fl-edukazzjoni u baqa' jqisha sa tmiem hajtu bhala s-sies li fuqu tistrieh is-soċjetà u hija ukoll in-nixxieħha li minnha johrog it-titħib politiku. Biex jgħin fl-edukazzjoni tat-tfal tal-poplu, kien kiteb u ppubblika grammatika tal-Malti. Fetaħ skejjel pubbliċi u lejn l-aħħar ta' hajtu acċetta li jsir l-ewwel Direttur tal-Edukazzjoni ta' Malta.

Jalla t-tfal tal-lum li jersqu biex jagħmlu l-eżamijiet SEC fir-Religjon fil-livell ordinarju jaslu biex jiktbu kitbiet ta' dan il-livell. Fuq kollo, Panzavecchia kien kapaċi jikteb fuq Alla u l-qaddisin b'dan il-mod strutturat u koerenti meta hu kien għadu tal-ett tagħhom u fiż-żmien meta r-riżorsi edukattivi kien bil-wisq anqas u aktar limitati milli huma llum.

Bibliografija

David Agius Muscat, *Il-Kanoniku Fortunato Panzavecchia (1797-1850): Il-lingwista u l-edukatur*, Teżi tal-Magisteru m'hix pubblikata, L-Università ta' Malta, 1995.

Simon Mercieca, 'In Search of the roots of the Unione Politica Maltese' (UPM): 'Religion, Identity and Social Consciousness', 'Inservi' Hidma Politika 1969-2009, ed. Michael J. Schiavone and Leonard Callus, Malta, PIN, 2009, pp. 315-352.

Traskrizzjoni tal-original Il-Priedka

Discorso in onor e lode del Patriarca de Teatini S. Gaetano Tiene

Recitato nella sua novena al 30 giorno nella Citta Valetta nella chiesa di S. Paolo li 31 Luglio del Anno Bisestile 1812 composto dal Abate F. Panzavecchia. Zelus Domus tuae comedit me - Psalm. 68

Jekk b'kull ragiun dauna il-kelmiet illi bihom issultan David mar ispiega l'affetti ta' kalbu u il-fervur taz-żelu imkaddes tighu versu Alla li imbierek, iscircu u jokogħdu lil tant kcaddisin kem tal-antica u kem ukoll talliġi il-għida illi bizzelu tahhom ippublicau

Traskrizzjoni bil-Malti ta' llum Il-Priedka

Discorso in onor e lode del Patriarca de Teatini S. Gaetano Tiene

Recitato nella sua novena al 30 giorno nella Citta Valetta nella chiesa di S. Paolo li 31 Luglio del Anno Bisestile 1812 composto dal Abate F. Panzavecchia. Zelus Domus tuae comedit me - Psalm. 68

Jekk b'kull raġun dawn il-kelmiet li bihom is-sultan David mar jispjega l-affetti ta' qalbu u l-fervur taż-żelu mqaddes tiegħu versu Alla l-Imbierek, jixirqu u joqogħdu lil tant qaddisin kemm tal-antik u kemm ukoll tal-ligi l-ġidha li biż-żelu tagħhom ippublikaw

u sciandru il ligi t'Alla li mbierek idirli jena illi isthokklu u jscirklu u qualment lil S. Gaetanu anzi ifformaw il caratteri tighu, ghaliex dana kien li jek ma scandarsc illigi evangelica bdak il mot illi ippredicawha l'apostli Iohra bizzelu tighu per Ù immantenieha fdauk izzmeniet illi fihom kienet indebolita u abandonata sahansitra mil istes personaggi illi kelhom iddefenduha u bzelu liziet fervorur iddefendieha min tant scismi u eresii illi kienu itapptuha li bdana il mot gie ta' prova tal kbir zelu tighu illi ista ikun imscebbéh lil istes zelu tal Apostoli mentri tkellu u ivviaggia u ighaddi [b]phur u isofri persecuzioni hidma u tbaħet quasi uguali lil tal Apostoli biesc immantieni iddefendi u ittrionfa illigi imkazza ta G(esu).C(ristu). U ghaldakstant il knisia għarusa ta G. C. illi dejem usat tilloda lil Kaddisin mil proprieta u l-veru karakteri tahhom ma tatihsx karakteri ior u matillodahsc b magnera ohra hlief bili t'apprialu il caratteri apostolicu = Deus qui Beato Cajetano Confessori tuo apostolicam tribuendi forma imitari tribuisti = (In officio S. Cajetani Oratio) Illi dana tarawh ben tajep kem il darba bl' attenzjoni kollha tisimghu il brevi riflessioni li hsip̄t niproponi l'iddevozioni tagħkom m'izzelu ta' dana il gran kaddis (F.118v) li dauna ikunu leuelnet irriforma li għamel bl-Esempji tighu fil Cleru 2o u irriforma fl-istess u zmien tal insara kollha ogget tal hidma tant tighu kem ta Region minnu eretta.

Introduzzjoni

L'imhabba versu Alla l-imbierik illi permez taħha infieciu l'unur tighu u l-imhabba tal prossimu tagħna billi infieciu il vantaggi tighu huma bhala zeuc kolonni li fuhom hu fumilat il veru zelu illi kem il darba tonkos uahda min daun izzeuc condizioniet ma ipkcasc iziet zelu nisrani ghaliex kif insap certu zelu falz u karriek illi l-apostolu S. Giacobu ġejjalhu Zelus amarus (Iac. Epis. 3.14 15 apud Rodiguez p. 166) = provenienti o missupervia naturali illi biha marridusc u manficciusc hlief l-utili u il vantaggi tagħna u musc l'unur t'Alla l-imbierik, jew li hu provenienti mil ghira billi manficcius inghinu il prossimu tagħna anzi nisserveu bi pretest ta zelu biesc insciandru iddefetti tieghu ma immissusc dana issejħah zelu imma bis daka immerita l-isem ta zelu illu hu fondat fuk dauna iz-zeuc sciorta ta imhabba u li ifittesc il mezzi kollha. Leuel net għal unur t'Alla l-imbierik ghassalvazioni imbagħat tal ervih, zelu costanti illi irresisti għal kul ostaklu li ma jeċċettua lil hat mentri ma husc agħoħra izzelu nisrani hlief nar ta mħabba sceuka imkozza illi il bniedem ikollu għal unur u l gloria t'Alla l-imbierik illi isctiek illi il-Bnedmin kollha ihobbu jonorau u iservu l-Alla l-imbierik biesc imorru igauduh, u li jek jara offis Alla l-imbierik u

u xandru l-ligi ta' Alla l-imbierik jidħirli jiena li jistħoqqu u jixraq lu ugwalment lil S. Gaetanu anzi ifformaw il-karatteri tieghu, ghaliex dan kien li jekk ma jxandarx il-ligi evangelika b'dak il-mod li ppredikawha l-apostli l-oħra biż-żelu tieghu però jmantniha f'dawk iż-żminijiet li fihom kienet indebolita u abandonata sahansitra mill-istess personaggi li kelhom iddefenduha u b'żelu l-iż-żejjed fervur iddefendieha minn tant xiżmi u ereżiji li kienu jtappnuha li b'dan il-mod gie ta' prova tal-kbir żelu tieghu li jiusta' jkun imxebbah lill-istess żelu tal-Appostoli mentri kellu jivvjagħha u jgħaddi pur u jsofri persekuzzjoni hidma u tbatijiet kważi ugħali lil tal-Appostoli biex imantni, iddefendi u jittrijonfa l-ligi mqaddsa ta' Ĝ(esù). K(ristu). U ghaldaqstant il-knisja, għarusa ta' Ĝ.K. li dejjem ożat tilloda lill-Qaddisin mill-proprietà u l-veru karakteri tagħhom ma tagħtihx karakteri ohra u ma tillodahx b'manjiera ohra hlief bli tappropjalu il-karatteri apostoliku = Deus qui Beato Cajetano Confessori tuo apostoliam tribuendi forma imitari tribuisti = (In officio S. Cajetani Oratio) Li dana tarawh ben tajjeb kemm il darba bl-attenzjoni kollha tisimghu il-brevi riflessjoni li hsibt niproponi lid-devozzjoni tagħkom miż-żelu ta' dan il-gran qaddis (F.118v) li dawn ikunu l-ewwelnet ir-riforma li għamel bl-Eżempji tieghu fil-Kleru, it-tieni, ir-riforma fl-istess zmien tal-insara kollha, oġġett tal-hidma tant tieghu kemm tar-Regjon minnu eretta.

Introduzzjoni

L-imhabba versu Alla l-imbierik li permezz tagħha nfittxu l-unur tieghu u l-imhabba tal-proxxmu tagħna billi nfittxu l-vantaġġi tieghu huma bhala żewġ kolonni li fuqhom hu fumilat il-veru zelu li kemmir il darba tonqos wahda minn dawn iż-żewġ kondizzjonijiet ma jibqax iż-żejjed żelu nisrani ghaliex kif jinsab certu żelu falz u qarrieq li l-apostolu S. Ġakbu ġejjalhu Zelus amarus (Iac. Epis. 3.14 15 apud Rodiguez p. 66) = provenienti jew missupervja naturali li biha ma rridux u ma nfittxu hlief l-utili u l-vantaġġi tagħna u m'hux l-unur ta' Alla l-imbierik jew li hu provenienti mill-ghira bli ma nfittxu ngħinu l-proxxmu tagħna, anzi nisservew bi pretest ta' żelu biex inxandru id-difetti tieghu. Ma jmissux dan jissejjah żelu imma biss dak jimmerita l-isem ta' żelu li hu fondat fuq dawn iż-żewġ xorta ta' mħabba u li jfitteż il-meżzi kollha. L-ewwelnet ghall-unur ta' Alla l-imbierik għassalvazzjoni u mbagħad tal-erwiegħ, żelu kostanti li jirreżisti għal kull ostaklu li ma jeċċettwa lil hadd. Mentrei m'hux haġa ohra ż-żelu nisrani hlief nar ta' mħabba, xewqa mqaddsa li l-bniedem ikollu għal unur u l-glorya ta' Alla l-imbierik li jixtieq li l-Bnedmin kollha jhobbu jonoraw u iservu lil Alla l-

ma istasc irremedia ipki issospira u iddispiacihi tali kien izzelu ta' Geremia kif imur ispiega ruhu (F.119r) = Et factus est in corde meo quasi ignis extuans (Jer. 20.19) = tali kien ukol izzelu ta' Elia = Telo zelatus sum pro D(omi)no Deo exercituum (Reg: 3.14)= Tali kien ukol ta Sultan David = Defectio tenuit me pro peccatoribus derelictis legem tuam (Psalm 118) = u tant kien kbir iddulur u l'afflizioni li kienu approvau allure mita kienu jarau offis l'Alla l-Imbierik illi dulur tali kien iffiacca l'anamu tahhom = Tabescere me feci Zelus Tuus = Ora mindinaisciorta kien izzelu ta S. Gaetanu ghaliesc ma kiensc iher il fini tighu hlief l'unur u l' kult t'Alla l'imbierik u issalvazzioni tal iruih. Kien costanti ghalix la sparagna hidma u la avversita u la persecuzioni. Kien universali ghaliesc hadem ghal kulhat. Mil età l'iziet tenera infatti deher izzelu tighu ghaliesc ma kiensc għad u dahal fl-usu tarragiuni alli nimli bl imhabba versu Alla l'imbierik ma kiens ifittex hlief jonorah u nistgħu mingħajr lebda dubiu ingħidu illi dana ittifel mimli bissapienza phal Samweli iher ma halliesc mument fil cors tal-haja tighu illi ma applicasc għal unur u l'gloria t'Alla l-Imbierik ischduh dana l'azioniet u l'imgiba tighu fl-eta l'iziet tenera illi fiha ma kiens japplika ruhu f'haga ohra hlief jagħmel cnejes, ippresapara altari u jimita dak kollu illi jara fil-cnejes għaliesc il-cnisia kienet illok propriu. fl-eta l'iziet ckeikna ma kiensc insap Gaetanu hlief fsci lok imwarrap f'continua orazioni jadura l'Alla l'imbierik u għat illi kien ifittex loket liziet mohbia, l'inziet imwarbin u minsia kienu tant conosciuti dauna il virtu sbih u nobili tighu illi min dak izzmien kien iservi b'esempiu ghattaibin illi minnu imitaw virtu eċċellenti u sublimi u biza tal-hziena illi fi kienu isibu iccondannati l'azioniet reprobi min tahhom = b-tali magnera (F. 119v.) illi certi auturi illi kien ighiscu fissmeniet tighu jassicurauna illi tant kien stimat u irrispettaw illi kienu iseihulu il = Kcaddis = u aktarsc bdana l'isem jou bta Gaetanu kien icconosciut imma għalix il-kdusia uħidha ma isseruisc għal certi stati imma hemm bżon tkun accompagnata mil għerf b'uguali attenzjoni applica ruha għal istudii u talment attenda illi fi ftit zmien għamel progressi l'iziet kbar / b'ammirazioni u ghagiep universali / u f'eta zghira gie magħdut musc bis fost il-filosofi ma fost itteoligi mil ahjar u vara ftit zmien kien illaureat fil-belt ta' Padova fil-ligi Civili u Canonica illi dana immeritah ben tajep għal imhabba il-kbira versu Alla l-Imbierik u l'Om tighu Maria Santissima illi fiha gie ammirat u imitat musc bis mill condiscipoli imma mil-belt kollha u min allura beda idher il ministeru illi għalih Alla elegieħ u mn'allura beda icconverti il-Bnedmin għaliesc gie imitat min uisk Eclesiastici illi biddlu hajithom u imita u dejem Gaetanu iccontinua min dak izzmien

Imbierik biex imorru jgawdu u li jekk jara offiż lil Alla l-Imbierik u ma jistax jirremedja, jibki, jissospira u jiddispjačihi. Tali kien iż-żelu ta' Geremija kif imur jispiegħi ruhu (F.119r) = Et factus est in corde meo quasi ignis extuans (Jer. 20.19) = tali kien ukoll iż-żelu ta' Elia = Telo zelatus sum pro D(omi)no Deo exercituum (Reg: 3.14)= Tali kien ukoll tas-Sultan David = Defectio tenuit me pro peccatoribus derelictis legem tuam (Psalm 118) = u tant kien kbir id-dulur u l-afflizzjoni li kienu pprovaw allura meta kienu jaraw offiż lil Alla l-Imbierik li dulur tali kien jiffakka l-animu tagħhom = Tabescere me feci Zelus Tuus = Ora minn din ix-xorta kien iż-żelu ta' S. Gaetanu għalix ma kiensx iehor il-fini tiegħu hlief l-unur u l-kult ta' Alla l-Imbierik u s-salvazzjoni tal-erwieħ. Kien kostanti għalix la sparanja hidma u la avversità u la persekuzzjoni. Kien universali għalix hadem għal kulhadd. Mill-età l-iż-żejed tenera infatti deher iż-żelu tiegħu għalix ma kiens għadu dahal fl-użu tarraġġuni li mimli bl-imhabba versu Alla l-Imbierik ma kiens ifittem hlief jonorah u nistgħu mingħajr ebda dubju nghidu li dan it-tifel mimli bis-sapjenza bhal Samweli jidher ma halliex mument fil-kors tal-hajja tiegħu li ma applikahx għall-unur u l-glorja ta' Alla l-Imbierik jixhdū dan l-azzjonijiet u l-imġieba tiegħu fl-età l-iż-żejed tenera li fiha ma kiens japplika ruhu f'haga ohra hlief jagħmel knejjes, jipprepara altari u jimita dak kollu li jāra fil-knejjes għalix il-Knisja kienet il-log propriu fl-età l-iż-żejed ċkejkna ma kiens jinsab Gaetanu hlief f'xi log imwarrab f'kontinwa orazzjoni jadura lil Alla l-Imbierik u għad li kien ifittex lwogi l-iż-żejed mohbija, l-iż-żejed imwarbin u minsja kienu tant konoxxuti dawn il-virtu sbieħ u nobili tiegħu li minn dak iż-żmien kien iservi b'ejempju għat-tajebin li minnu jimitaw virtu eċċellenti u sublimi u biza' tal-hziena li fi kienu jsibu kundannati l-azzjonijiet reprobi minn tagħhom = b-tali manjiera (F. 119v.) li certi awturi li kienu jghixu fiż-żminijiet tiegħu jassigurawna li tant kien stimat u rispettaw li kienu jsejhulu l-Qaddis, u aktarx b'dan l-isem jew b'ta' Gaetanu kien konoxxut. Imma għalix il-qdusija wahedha ma sservix għal certi stati imma hemm bżonn tkun akkompanjata mill-gherf b'ugwali attenzjoni applika ruhu għall-istudji u talment attenda li fi ftit żmien għamel progressi l-iż-żejed kbar, b'ammirazzjoni u għażżepp universali u f'et-żgħira gie magħdud m'hux biss fost il-filosofi imma fost it-teologi mill-ahjar u wara ftit żmien kien lawreat fil-belt ta' Padova fil-ligi civili u Kanonika li dan immeritah ben tajeb għall-imhabba il-kbira versu Alla l-Imbierik u l-Omm tiegħiU Maria Santissima li fiha gie ammirat u imitat m'hux biss mill-kondixxepoli imma mill-belt kollha u minn allura beda idher il-ministeru li għalih Alla elegieħ

il ministeru li ghalih alku alla l'imbieren u kif l'Eclesiastici kellhom ikunu leuel ogget ta zelu tighu bl esempiu tighu meta kibeř riet ibda opera tant sacrosanta. Zara infatti Gaetanu u josserva l'istat deplorabili illi fih kienet tinsap il fidi sregolatezza tant kbira li kienet tirregna f kul sciorta ta Nsara jara abandonati il cnejjes, l'altari distratti, issacramenti minsia, disprezzati l'Eclesiastici, il cult divin trascurat u l'Augusta Religion Nisrania oppressa, minsia, abandonata mil istes ministri tahha imbazza u miscghul fl istess u zmien b zelu (F. 120r) ardent imur ifittesc il mezzi kollha biesc rimedi jati ghal disordini tant kbar appena infatti mietu missieru u ommu u patrun baka tal git u l beni illi kellhom dikment jati ordini li timbena f pais desert parrocchia biesc l'abitanti tadaka il pais ista ikollhom il bzonijiet ul commodita' spirituali u ghaliex kif sop illi il cagionta corruzioni hekda harscia kien illibertinac tal Eclesiastici, min ghair telf ta zmien, min ghar lebda dubiu, difficolta, iddisprezzati l'isperanzi u l'offerti illi iddigna kienet taghmillu ta postiet onorevoli fabbraccia l'istat Ecclesiasticu appena Gaetanu jthol fil Gerarkia Ecclesiastika li dikment bedhu bedhu idhru effetti l'iziet felici disposizioniet l'iziet giorda. Ma kabel ma narau bl'amu maniera dana il kaddis irriforma il Cleru hemm bzon li nafu lama vizj kienu iddominau fost tant abbusi kienet kbira il bruda ta kalp illi kienet tiddomina fil Cleru ul' kbir attak mal hwejjec ta dina iddigna ghaliex il carita illi hi il caratteru propriu ta l Eclesiastici kienet indebolita u tat lok ghal imhabba disordinata ta lignuri. Il capiet u superiuri trascinati fost il vizj ftit cont kienu jatu tanngħaigiet min tahhom li dana kien causa ta corruzzioni liziet kbira jissecolari illi kienu jarau lil Ecclesiastici lil duka li għandom ikunu f'esempj imgharkin fil vizj. Ma dak Alla illi kat ma jonkos mil ueghdiet tighu ghaliex riet irremedia deni tant kbir halak lil Gaetanu illi serva ta hait contra l'errur u l corruzzioni u mela lil dana il Bniedem Apostolicu bdauka iddoni necessarj għal opera tant diffici li biesc cioe irriforma il clerus cagħiun ta tali disordini. Ma se jagħmel Gaetanu (F. 120v) Illi gie magħzul mn'Alla l'imbieren biesc ikompli dina l'opera, se jagħmel biesc jati irpar għal tant vizj dominanti fil Cleru? Ma imur sc le Gaetanu fil piazzi ippredica jammonisci icconverti, ma imur sc le fost il kompanji libertini u minnhom ifret l'Ecclesiastici birrinproveri, imma forma ohra jehu, izzelu imkaddes tighu ma jagħmilx hagħiżra Gaetanu hlief ifittesc il mot prudenti illi bih istu icconverti l'erviħ u biesc iziet perfettament jadempisci opa tali jieħu partit illi jbda l'opera u l ministeru apostolicu tighu mil belt ta Ruma. Appena infatti jagħmel tali deliberazioni illi dikment jagħmel ruhu fil viae jasal Gaetanu fil belt ta' Ruma illi kienet allura teatru ta kul corruzzioni u hazen u hawni idirli

u minn allura beda jikkonverti l-Bnedmin ghaliex ġie imitat minn wisq Ekklesjastiċi li biddlu hajjithom u imitaw u dejjem Gaetanu jikkontinwa minn dak iż-żmien il-ministeru li għaliex halqu Alla l-Imbieren u kif l-Ekklesjastiċi kellhom ikunu l-ewwel oġgett ta' żelu tieghu bl-eżempju tieghu meta kiber ried jibda opera tant sagrosanta. Jara infatti Gaetanu u josserva l-istat deplorabbi li fih kienet tinsab il-fidi sregolatezza tant kbira li kienet tirrenja f'kull xorta ta' Nsara. Jara abandonati l-knejjes, l-altari distratti, is-sagamenti minsija, disprezzati l-Ekklesjastiċi, il-kult divin traskurat u l-Awgusta Religjon Nisranija oppressa, minsija, abandonata mill-istess ministri tagħha imbeżza' u mixghul fl-istess u žmien b'żelu (F. 120r) ardent imur ifittex il-mezzi kollha biex rimedju jagħti għad-diżordni tant kbar appena infatti mietu missieru u ommu u patrun baqa' tal-ġid u l-beni li kellhom, dikment jagħti ordni li timbena f'pajjiż dezert parroċċa biex l-abitanti ta' dak il-pajjiż jista' jkollhom il-bżonnijiet u l-kumdità spirituali u ghaliex kif sab li l-kagħun ta' korrużżoni hekk harxa kien il-libertinaġġ tal-Ekkleżjastiċi, mingħajr telf ta zmien, mingħajr ebda dubju, diffikultà, disprezzati l-isperanzi u l-offerti li d-din ja kienet tagħmillu ta' postijiet onorevoli abbracċċa l-istat Ekkleżjastiku. Appena Gaetanu jidhol fil-gerarkija Ekkleżjastika li dikment bdew jidhru effetti l-iż-żejjed felici dispożizzjoniż l-iż-żejjed godda. Imma qabel ma naraw b'liema manjera dan il-qaddis irriforma l-Kleru hemm bżonn li nafu liema vizzj kienu jiddominaw. Fost tant abbużi kienet kbira l-bruda ta' qalb li kienet tiddomina fil-Kleru u l-kbir attakkament mal-hwejjeg ta' din id-dinja ghaliex il-karietà li hi l-karatteru propriu tal-Ekklejastiċi kienet indebolita u tat post għal imħabba diżordinata tal-unuri. Il-Kapijiet u s-superjuri traxxinati fost il-vizzji, ftit kont kien jagħtu tan-nġhaġiet minn tagħhom li dan kien kawsa ta' korrużżoni l-iż-żejjed kbira bis-sekolari li kienu jaraw lill-Ekkleżjastiċi, lil dawk li għandhom ikunu f'eżempju mgharr Qin fil-vizzju. Ma' dak Alla li qatt ma jonqos mill-wegħdiet tieghu ghaliex ried jirremedja deni tant kbir ħalaq lil Gaetanu li serva ta' hajt kontra l-errur u l-korrużżoni u mela lil dan il-Bniedem Appostoliku b'dawk id-doni neċċarji għal opera tant diffici li biesc ciòe irriforma l-Kleru kaġun ta' tali diżordni. Imma x'se jagħmel Gaetanu (F. 120v) li ġie magħżul minn Alla l-Imbieren biex ikompli din l-opra, x'se jagħmel biex jagħti irpar għal tant vizzj dominanti fil-Kleru? Ma jmurx le Gaetanu fil-pjazez jippredika jammonixxi jikkonverti, ma jmurx le fost il-kompanji libertini u minnhom jifred l-Ekkleżjastiċi birrinproveri, imma forma ohra jieħu. Iż-żelu mqaddes tiegħi ma jagħmilx haġa ohra Gaetanu hlief ifittek il-mod prudenti li bih jista' jikkonverti l-erwieħ u

li nilmah il Gaetanu b'idejh marbuta b'atti liziet humili ghaineih lein l'art b'satra liziet kbira devot u migbur ighaddi mil-piazzu liziet popolati mittrekat liziet publici u bdaka ilmot irrimprovera rek musc bil kliem bil fatti l'Ecclesiastici lohra u bil menti tighu fissemma itlop l'Alla l'imbierek jati kawwa l'esempji tighu jkauui frattant l'orazzioniet min tighu b'elemosini liziet abundanti biesc iserui b'esempj lil ohrain u kelleu iserui infatti l'esempi u ittalp minn tighu ghaliex dehru fi ftit zmien effetti liziet felici, disposizjonijiet liziet sbih dehru fil'Ecclesiastici u frequentati il cnejes tbiddil ta haja ta Ecclesiastici frequenza ta sacramenti ma hauna Gaetanu kelleu isofri dispiacir liziet kbir, ghaliex kif il fama iscerdet ma Ruma kollha tal-Kdusija tighu il Papa Giuglu secundo ammettieh u onorah bil post ta Protonatar illi dana l'unur għat li kien wisk onorevoli ma kiens ta piacir lil Gaetanu kif dher imbagħat ghaliex appena miet dana il papa, (F. 121r.) li dikment Gaetanu irrinunzia dana il post biesc siefer għal Belta ta Vincenza fein uara li bl'esempji tighu vera lil Ecclesiastici il carita fraterna iz-zelu u l'virtu l'ohra illi bihom għandom ikunu mzein minn għidha partal għal Venezia u min hem ragia siefer għal belt ta Ruma fein uara li osserva l'abbusi l'erruri ul vizj li kien iddominaw haseb jati irpar għal din aqil coruzzioni billi ifforma Religion gdida u ghaldakstant meħudin bi shab zeuc sacerdoti ta tieba u kdsus equali lil tighu stabileu certi reguli illi permez tahhom jobligau iruihom li jatu ruhom tant bil kliem kem bl'esempiu għar riforma tassequil u għal converzioni tal iruiħ u uara li bi gran stenti għet confirmata dina irregular u dina l'istitut mil Pap Clemente VII dikment bedghu joperawu irriforma ta leuel u kif infatti irnescielhom u dana tarāuh fil brevi riflessioni l'ohra.

It-Tieni Pont ossia riflessioni

Fost l'espressioniet l'ohra sbih u nobili illi bihom Cristu Sidna mar juri lil apostoli u lissuccessuri tahhom l'impressioni kbira illi jagħmlu bl-esempj tahhom f'issecolari imur iscihilhom bl-isem ta' dual = Vos estis lux mundi (Matt. 5. 14) illi minnhom tiddependi il haja tuila o hazina ta secolari ghaliex kif il-bnedmin illuminati min dual veru istgħu imsciū u isibu ittriek vera u kem il darba ikunu privi mi'n dana iddaul mitlufa ittriek intilfu fi precipizj liziet kbar bl istes mot l'insara kem il darba ikunu illuminati fl'esempji taiba tal ecclesiastici jistgħu isibu ittriek vera u sicura ticconducīhom għal haja ta dejem u ghaldakstant l'istes Gesu' imur jesorta lil Apostoli tighu illi jgħibu iruiħhom tajep biesc iservu b'esempiu = sic luceat lux vestra coram hominibus ut (Matthew 5:16) (F. 121v.) videant opera vestra bona et glorificant Patre vestrum = Zeuc hwejjeg ghaldakstant għandu bzon jopera l'Ecclesiastico biesc illumina u iservi ta

biex iżid perfettament jadempixxi opra tali jiehu partit li jibda l-opera u l-ministeru appostoliku tiegħu mill-belt ta' Ruma. Appena infatti jagħmel tali deliberazzjoni li dikment jagħmel ruħu fil-vija jasal Gaetanu fil-belt ta' Ruma li kienet allura teatru ta' kull korruzzjoni u hażen. U hawn jidħirli li nilmaħ lil Gaetanu b'idejh marbuta b'atti l-iżjed umli, ghajnejh lejn l-art b'satra l-iżjed kbira, devot u miġbur jghaddi mill-pjazez l-iżjed popolati, mitriqat l-iżjed pubbliċi u b'dak il-mod jirrimproveralek m'hux bil-kliem, bilfatti, l-Eklejastiċi l-ohra u bilmenti tiegħu fis-sema jitlob lil Alla l-Imbierek jagħti qawwa l-eżempji tiegħu jqawwi frattant l-orazzjoni minn tiegħu b'elemożini l-iżjed abbondanti biex iservi b'eżempju lil oħrajn u kelleu jservi infatti l-eżempju u t-talb minn tiegħu ghaliex dehru fi ftit zmien effetti l-iżjed felici, disposizzjonijiet l-iżjed sbieħ dehru fil-Eklejastiċi u frekventati l-knejjes; tbiddil ta' hajja ta' Eklejastiċi; frekwenza ta' sagamenti. Imma hawn Gaetanu kelleu jsafri dispjaċir l-iżjed kbir, ghaliex kif il-fama xterdet ma' Ruma kollha tal-Qdusija tiegħu, il-Papa Ġulju sekundu ammettieh u onorah bil-post ta' Protonatar li dan l-unur, għad li kien wisq onorevoli, ma kienx ta' pjacir lil Gaetanu kif deher imbagħad ghaliex appena miet dan il-papa, (F. 121r.) li dikment Gaetanu rrinunja dan il-post biex siefer ghall-Belt ta Vincenza fejn wara li bl-eżempji tiegħu wera lill-Eklejastiċi l-karità fraterna ż-żelu u l-virtu l-ohra li bihom għandhom ikunu mżejñin mill-ġdid parta għal Venezja u minn hemm reġa' siefer ghall-belt ta' Ruma fejn wara li osserva l-abbużi l-erruri u l-vizzji li kienu jiddominaw, haseb jagħti irpar għal din il-korruzzjoni billi ifforma Religjon ġdida u ghaldaqstant meħudin bi shab ġew sacerdoti ta' tieba u qdusija egwali lil tiegħu stabbilew certi reguli li permezz tagħhom jobbligaw erwieħhom li jaġħtu ruħhom tant bil-kliem kemm bl-eżempju għar-riforma tassew u ghall-konverżjoni tal-erwieħ u wara li bi gran stenti għet konfirmata din ir-regula u din l-istituzzjoni mill-Papa Klemente VII dikment bdew joperaw u jirrifformaw tal-ewwel u kif infatti irnixxielhom u dana tarawħ fil brevi riflessioni l-ohra.

It-Tieni Punt ossija riflessjoni

Fost lespressjonijiet l-ohra sbieħ u nobbli li bihom Kristu Sidna mar juri lill-appostoli u lis-suċċessuri tagħhom l-impressjoni kbira li jagħmlu bl-eżempji tagħhom fis-sekolari jmur isħiħilhom bl-isem ta' dwal = Vos estis lux mundi (Matt. 5. 14) li minnhom tiddependi il-hajja twila jew hażina ta' sekolari ghaliex kif il-bnedmin illuminati minn dwal veru jistgħu jimxu u isibu it-triq vera u kemm-il darba jkunu privi minn dan id-dawl mitlufa it-triq, jintilfu fi precipizj iż-żiżi l-iżjed kbar. Bl-istess mod l-insara,

dual l'issecolari hem bzon li musc bis irrischidrahom u illuminahom bil Predicazioni tighu imma ukoll icconfirmahom bl esempiu tighu. Ghaldakstant S. Gaetanu illi ra l'effetti funesti tal corruzzioni tal Ecclesiastici fil populu, illi fiddlamiet tighu appena kien isip min jurih bis bil predicationi il vera triek ta salvazioni, anzi dauka stes illi kellhom iservuh ta daul u guida ma kienusc juruh hlief triekat foloz u mudlamin, dana il kaddis biz zelu tighu gie phala scemsc illumina iddigna u ghaliex ma kienx bizzejt iddaul tighu ifforma Religion illi lilha iccomunica mizzelu min tighu biesc tghinu firriforma tal insara collha u t'illuminahom u biesc iziet ista iggiova lil insara red ibda opera min dina isciorta minnu stess u bl-isem piu tighu ret ibda il missioni apostolica tighu scont dik l'Esortazioni illi l'apostolu missierna S. Paul mar jagħmel liddisciploli tighu Timoteu = Exempla esto fidelium in verbo in conversatione in charitate (Ad Timot: 24. v.12) = illi iservi cioè' ta esemplar l'issecolari fil elemiet fil conversazioniet u fil carita' tliet proprieta' illi fittej dejem il Caddis tagħna icconseguinhom u modestia infatti fil-kelmiet tighu u zelu fl-istes kliem tighu; blama hleuua icconsla l'afflitti u l-fkairin? U lanqas diversament giep ruhu fil conversazioniet tighu. Dejem devot dejem umili serva bene piu lil ohrajin anzi fil carita' ukol serva b'esempiu dejem pazient isofri il persecuzioniet benin mal fokra jagħder l'afflitti u dana nistgħu n'argomentawh mill-effetti liziet (F. 122r) illi dehru tazzelu u l-Eżempji tighu l'Italia collha infatti fi ftit zmien kellha isciorti li tar ail vantaggi kem tal esempio tighu ul predicationi, u kem tal congregazioni ta Religion minnu fondata ul belt ta' Napoli b'mot particolari tista t'attestahom il vantaggi ta zelu tighu, ghaliex dana il kcaddis zelant u misciek musc bis li irriforma il costumi imma li irristabilisci u immantieni il fidi kiscef bizzelu vigilanti min tighu tliet eretici li dauna binnovita' karrieka min tahhom kien keghdin inisslu fdaka il Belt erruri liziet kbar, misciufrin immela min dana il kaddis u mkeccin illiberal il Belt mil erruri tal-Ereši u vara illi Gaetanu u ohrajin mirreligion tighu biz-zelu ardenti min tahhom imkeccin l'ereshiarchi illiberau dina il Belt giet ippresentata lilhom occasjoni liziet opportuna għala irriforma minhom mahsuba ghaliex imsċerda allura ma Napoli kollha il fama tal Kdusia ta Gaetanu gie acquista il grazia ta' Gesu' Kristu, personaggi rispettabili li minhom gie lilu permes illi ista ippubblica hua u ishabu il kelma t'allà li ftit zmien infatti dehru effetti liziet felici ta zelu imkaddes tighu ghaliex dana il kaddis uara illi giama l-uljet tighu fcerta knisia taht ittitular ul protezioni ta S. Paul missierna beda bil predicationi tant tighu kem ta shabu jcompli l'opera minnu mibdia u hauna marisc jena insemmlirkom uahda uahda il conversazioniet frequenti operati mizzelu tighu idili bizzejt li nghidilcom li

kemm-il darba jkunu illuminati fl-eżempji tajba tal-Eklejastiċi, jistgħu jsibu it-triq vera u żgura tikkondučihom ghall-hajja ta' dejjem u ghaldaqstant l-istess Ģesù imur jeżorta lill-Apostli tieghu li jgħiġi rwieħhom tajjeb biex iservu ta' eżempju = sic luceat lux vestra coram hominibus ut (Matthew 5:16) (F. 121v.) videant opera vestra bona et glorificent Patre vestrum = żewġ hwejjeg għaldaqstant għandu bżonn jopera l-Eklejastiku biex jillumina u jservi ta' dwal lis-sekolari hemm bżonn li m'hux biss jirxidhom u jlluminahom bil-Predikazzjoni tieghu imma ukoll jikkonfirmahom bl-eżempju tieghu. Ghaldaqstant S. Gaetanu li ra l-effetti funesti tal-korruzzjoni tal-Eklejastiċi fil-poplu, li fid-dlamijiet tieghu appena kien isib min jurih biss bil-predikazzjoni l-vera triq ta' salvazzjoni. Anzi dawk stess li kellhom iservuh ta' dawl u gwida ma kinu Juruh hlief triqat foloz u mudlamin, dan il-qaddis biż-żelu tieghu ġie bhala xemx jillumina jiddinja u ghaliex ma kienx biżżejjed id-dawl tieghu ifforma Religjon li lilha kkomunika miż-żelu minn tieghu biex tghinu firriforma tal-insara kollha u jillumina u biex iżjed jiġi ja' jidher tħalli. Infatti fil-kelmiet tieghu skond dik l-Eżortazzjoni li l-appostlu missierna S. Pawl mar jagħmel liddixxipu tieghu Timodeu = Exempla esto fidelium in verbo in conversatione in charitate (Ad Timod: 24. v.12) = li jservi cioè ta' eżemplar lis-sekolari fil-ghelmi, fil-konverazzjoni u fil-karità. Tliet proprietà li fittej dejem il-Qaddis tagħna segwihom u modestja. Infatti fil-kelmiet tieghu u zelu fl-istess kliem tieghu; b'liema hlewwa kkonsla l-afflitti u l-fqajrin? U lanqas diversament ġab ruhu fil-konverazzjoniet tieghu. Dejjem devot dejem umli serva bene piu lill-ohrajn, anzi fil-karità ukoll serva b'eżempju dejem pazjent, isofri l-persekuzzjoni benin mal-foqra, jagħder l-afflitti. Dana nistgħu nargomentawh mill-effetti l-iżjed (F. 122r) li dehru taż-żelu u l-eżempji tieghu lill-Italja kollha. Infatti fi ftit zmien kellha x-xorti li tara l-vantaggi kemmal tal-eżempji tieghu u l-predikazzjoni u kemmal tal-kongregazzjoni tar-Religjon minnu fondata u l-belt ta' Napli b'mod partikolari tista' tattestahom il-vantaggi taż-żelu tieghu, ghaliex dan il-qaddis zelant u mixtieq m'hux biss li jirriforma l-kostumi, imma li jirristabilixxi u jmantni l-fidi, kixef biż-żelu viġilanti minn tieghu tliet eretici li dawn bin novità qarrieqa minn tagħhom kien keghdin inisslu f'dik il-Belt erruri l-iżjed kbar, mikxufin immela minn dan il-qaddis u mkeccijin, illibera l-Belt mill-erruri tal-Ereži u wara li Gaetanu u ohrajin, mir-religion tieghu biż-żelu ardenti minn tagħhom, imkeccijin l-ereżajċi jilliberaw din il-Belt, giet preżentata lilhom okkażjoni l-iżjed opportuna għar-riforma minnhom mahsuba ghaliex imxerrda allura ma' Napli kollha

zelu tighu gibet gran quantita' ta nies colpiti mil fama tal kdusia tighu u ta shabu u uara ftit taz-zmien kien hem bzon li jaghalu shap ohra, icabbru u jaumentau in numeru tarreligion mesc il kuma numeru tant kbir imma ghaliex il belt ta Napoli ma kienesc bizzejet biesc fiha jspicca iz zelu tal kaddis min tagħħna haseb imur għal Verona bies hemma ukol luu sal izzelu tighu fejn appena uasal illi dikment iffondha convent illi fih flimkien ma Religios iħor ta kdusia uguali-lil tighu bl esempj ul (F. 122v.) predicationi tħahhom għamlu profiti liziet kbar u dika il Belt illi fiha kienet tant t iddomina issuperbia illi kienet tant viziua u li fiha l'Ecl(esiat)ci kienu tnat vizjuzi dikment kienet ir riformata ghaliex uiska uhut min daun l'eclesiastici abbandonati in-negozi ta dina iddigna illi mahom kienu tant attaccati abbracciau dina irregola ta' S. Gaetanu u serue huma stes b'esempli u edificazioni li secolari ra frattant Geatantu il profit li sar fedik il Belt u assicurat mill-kdusia ta certi Religiusi min tighu uara li raccomandalhom l'eru ħi poplu ta dica il Belt accompagnat amin zeuc sacerdoti min gdid ighaddi Napoli fejn uara illi anima bizzelu tighu li shabu parta għal Ruma u hema uara li ra mil gdid tant abusi u vizj u bizzelu tighu irriforma u ta rpar għal vizj ta li ragia mar fil Belt ta Napoli biesc icompli l'opera minnu mibdia u irrauiua il fidi fedaka il pais kif infatti irniescielu għat li hat ma kien jemmen li Gaetantu kelle b maniera talli irrinvigorsci, iraggia immantieni u ittrionfa irreligion Cattolica billi ikabar irreligion minnu eretta. Eppur u kabbarha b'tali maniera illi fkul pais f'kul nazioni u fkul Regnu tinsap ibghaq għal dana il fini ministri apostolici religiu min tighu biesc ippredicau u icconvertu idolatri u mentri icconquista popoli giorda lil Knisja, icconquista ukol paisi giorda għal Religion tighu, mentri ittrionfa il Cnisja mil erezji, trionfi giorda tagħmel Irreligion tighu, bedana il mot fil haja tighu Gaetantu irriforma il Cleru u fl-istess zmien l' il Cnisja kollha bdana il mot gieghel titrionfa il Cnisja mil ghdeuua taħha u uara tant viaggi li għamel tant persecuzioni illi sofra biesc icompli dina l'opera icconsumat min zelu ardentii mar ittrionfa fissmeu u biesc hemma illodi ibierek l'Alla li mbierek u icanti dawk il kelmiet tal-Psalmsi Telus Domus tuae (comedit me).

Dr. Simon Mercieca

I-fama tal-Qdusija ta' Gaetanu ġie akkwista l-grazzja ta' Ĝesù Kristu, personaggi rispettabili li minhom ġie lili permess li jista' jippubblika huwa u sabu l-kelma ta' Alla li ftit żmien infatti dehru effetti l-iż-żejjed felici ta' żelu mqaddes tiegħu ghaliex dan il-qaddis, wara li ġama' l-ulied tiegħu f'ċerta knisja taht it-titular u l-protezzjoni ta' S. Pawl missierna, beda bil-predikazzjoni tant tiegħu, kemm ta' shabu, jkompli l-opera minnu mibdija u hawn ma rridx jiena nsemmilkom wahda wahda l-konverżjonijiet frekventi operati miż-żelu tiegħu. Jidhirli bizzżejjed li nghidilkom li ż-żelu tiegħu ġibed gran kwantità ta' nies kolpetti mill-fama tal-qdusija tiegħu u ta' shabu u wara ftit ta' żmien kien hemm bżonn li jsejhū shab oħra, ikabbru u jawmentaw in-numru tar-religion, m'hix il-hakma ta' numru tant kbir, imma ghaliex il-belt ta' Napli ma kinitx bizzżejjed biex fiha jispikka iż-żelu tal-qaddis minn tagħna. Haseb imur għal Verona biex hemm ukoll iwassal iż-żelu tiegħu fejn appena wasal li dikment iffondha kunvent li fih flimkien ma Religjon iħor ta' qdusija ugwali lil tiegħu bl-eżempju (F. 122v.) l-predikazzjoni tagħhom għamlu profiti l-iż-żejjed kbar u dik il-Belt li fiha kienet tant tiddomina s-supervja, li kienet tant vizzjużu u li fiha l-Ekl(ejastic)ci kienu tant vizzjużi dikment kienet riformata, ghaliex wisq uhud minn dawn l-Eklejastiċi abbandonati in-negozi ta' din id-dinja li magħhom kienu tant attakkati, abbraċċaw din ir-regola ta' S. Gaetanu u serue huma stess b'eżempju u edifikazzjoni lis-sekolari. Ra frattant Geatantu l-profit li sar f'dik il-Belt u assicurat mill-qdusija ta' certi Reliжи minn tiegħu wara li rrakkomandalhom l-erwieħ u l-poplu ta' dik il-Belt akkompanjat minn żewġ sacerdoti, mill-ġdid jghaddi Napli fejn wara li anima biż-żelu tiegħu lil shabu parta għal Ruma u hemm wara li ra mill-ġdid tant abbużi u vizzjji u biż-żelu tiegħu irriforma u ta ripar għall-vizzjji, ra li reġa' mar fil-Belt ta Napli biex ikompli l-opra minnu mibdija u irrauva l-fidi f'dak il-pajjiż kif infatti rnexxielu għad li hadd ma kien jemmen li Gaetantu kelle b'manjiera tali jirrinvigorsxi, jirrang, jmantni u jittrionfa r-religion Kattolika billi jkabar ir-religion minnu eretta. Eppur u b'tali manjiera li f'kull pajjiż f'kull nazzjon u f'kull Renju tinsab, jibgħat għal dan il-finji ministri apostolici reliжи minn tiegħu biex jippridkaw u jikkonvertu idolatri u mentri jikkonkwista popli godda lill-Knisja, jikkonkwista ukoll pajjiżi godda għar-Religion tiegħu, mentri t-trionfa l-Knisja mill-ereżji, tijonfi godda tagħmel ir-religion tiegħu, b'dan il-mod fil-hajja tiegħu Gaetantu, irriforma l-Kleru u fl-istess żmien lill-Knisja kollha b'dan il-mod gieghel titrionfa l-Knisja mill-ghedewwa tagħha u wara tant vjaġġi li għamel, tant persekuzzjoni li sofra biex ikompli din l-opra konsumata minn żelu ardentii mar jittrionfa fis-smewwiet biex hemm jillodi jbierek lil Alla l-Imbierek u jkanta dawk il-kelmiet tas-Salmi *Telus Domus tuae (comedit me)*.

F.X. Cassar